

Мирошнікова А. Є.,
доктор філософії (Право),
юристконсультант ТОВ «Солео»

КОНЦЕПЦІЯ МИТНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ

Анотація. В статті розглянуто теоретичні та практичні проблеми розвитку адміністративно-правових засад інституту митного представництва в контексті реалізації євроінтеграційних процесів в Україні, цифровізації митних процедур. Впровадження нової концепції митного представництва в Україні з 2024 року відповідає підходу норм митного права ЄС. Який передбачає запровадження чіткого розмежування між прямим та непрямим митним представництвом для покращення контролю держави та бізнесу у правовідносинах з митними брокерами та уникнення прогалин законодавства щодо відповідальності за декларування товарів. За цим підходом прямий представник діє від імені підприємства, а відповідальність перед митними органами залишається за підприємством, тоді як непрямий представник діє від власного імені, беручи на себе відповідальність разом із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Указано, що відповідно до вимог ЄС здійснено поступовий перехід на систему авторизацій для митних брокерів, утримувачів митних складів, складів тимчасового зберігання та інших. Упроваджена єдина система критеріїв та умов для всіх митних авторизацій. Розкрито об'єкт та предмет діяльності митних посередників. Проаналізовані окремі складові адміністративно-правового статусу митних брокерів як митних представників. Указується, що митні брокери повинні відповідати визначеним критеріям, серед яких дотримання норм законодавства, відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності, а також повинні призначити працівника, відповідального за взаємодію з митними органами та дотримання умов авторизації. Визначається, що митне представництво – це вчинення митним представником дій і митних формальностей, визначених митним органом в інтересах особи, яку він представляє. Констатовано, що для підтвердження своїх повноважень та виду представництва митному представнику необхідно надати митним органам документи (договір), які підтверджують його повноваження, відповідати критеріям авторизації.

Ключові слова: концепція, митний представник; митна брокерська діяльність; суб'єкти митного права; правосуб'єктність, цифровізація; адміністративно-правове регулювання.

Myroshnikova A. Ye. The concept of a customs representative office in Ukraine in the context of European integration standards

Abstract. The article examines the theoretical and practical challenges of developing administrative and legal principles for the establishment of customs representation in the context of Ukraine's European integration processes and the digitalization of customs procedures. The introduction of a new concept of customs representation in Ukraine from 2024 corresponds to the approach of the EU customs law. This provides for the introduction of a clear distinction between direct and indirect customs representation to improve state and business control in legal relations with customs brokers and to avoid gaps in legislation regarding responsibility for declaring goods. Under this approach, a direct representative acts on behalf of the enterprise, and responsibility to customs authorities remains with the enterprise, while an indirect representative acts on its own behalf, assuming responsibility together with the subjects of foreign economic activity. A unified system of criteria and conditions for all customs authorizations has been introduced. The object and subject of the activity of customs intermediaries have been disclosed. The separate components of the administrative and legal status of customs brokers as customs representatives are analyzed. It is indicated that customs brokers must meet certain criteria, including compliance with legal norms, the absence of criminal convictions, and must also appoint an employee responsible for interaction with customs authorities and compliance with authorization conditions. It is determined that customs representation is the performance by a customs representative of actions and customs formalities determined by the customs authority in the interests of the person he represents. It was established that in order to confirm his powers and the type of representation, the customs representative must provide the customs authorities with documents (contract) confirming his powers and meeting the authorization criteria.

Key words: concept, customs representative; customs brokerage; subjects of customs law; legal personality, digitalization; administrative and legal regulation.

Постановка проблеми. Наближення митного законодавства України до актів права ЄС здійснюється на виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною [1], згідно з Додатком XV до цієї Угоди та з урахуванням необхідності забезпечення відповідності критеріям країни-кандидата на вступ до ЄС. Україна вже напрацювала передовий досвід і потенціал під час приєднання до комунікаційної платформи CCN/CSI та системи NCTS (до якої Україна приєдналась ще у жовтні 2022 року). IT-архітектура базується на сервіс-орієнтованій архітектурі (SOA) [2].

У завданнях Національної стратегії доходів до 2030 року передбачено подальші кроки з питань гармонізації митного законодавства України із законодавством ЄС; посилення антикорупційних заходів та підвищення довіри до митних органів; підтримки та співпраці з бізнесом; розвитку міжнародного митного співробітництва; інституційного розвитку митних органів; розвитку IT та забезпечення технічними засобами митного контролю [3]. Основним завданням митної політики передбачені Бюджетною декларацією на 2025-2027 роки є побудова передбачуваної та прогнозованої митної системи на основі практики ЄС, яка стимулює підвищення якості провадження зовнішньоекономічної діяльності в Україні [4]. Підкреслює актуальність дослідження, й указані завдання Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Держмитслужби України на основі розвитку Багаторічного плану електронної митниці ЄС (MASP-C) [5]. Отже, цифровізація митних процедур має важливе значення для прозорості, оперативності та ефективності митного контролю [6]. Цифровізація безпосередньо впливає на діяльність митних посередників [7, с. 87]. Інститут митного представництва було запроваджено приписами Закону України від 22 серпня 2024 року № 3926-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання проблем правового регулювання митно-брокерської діяльності досліджували науковці як Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, Є. В. Додін, І.О. Федотова [9], О. М. Шевчук, М. Г. Шульга та ін. Однак

впровадження концепції митного представництва в сучасних умовах потребує додатково вивчення з позицій адміністративно-правового аналізу. Невирішеними залишається низка дискусійних питань діяльності митних представників. Наприклад, О.М. Шевчук та В.О. Церковна вказують на потребу унесення зміни до положень які визначають суб'єктний склад державних органів відповідальних за надання/переоформлення дозволів на здійснення митної брокерської діяльності, вказують на потребу удосконалення процедури контролю за митною брокерською діяльністю, а також окреслити права й обов'язки відповідних учасників митних правовідносин [10, с. 21]. Зокрема, не визначеними у митному праві є окремі елементи адміністративно-правового статусу митних представників, що не наділені державно-владними повноваженнями.

Мета статті полягає у дослідженні правової природи впровадження й розвитку інституту митного представництва в Україні, визначення теоретичних та практичних проблем правозастосування в межах адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Митний кодекс України (далі – МК України) визначає, що законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України, що регулюють питання, зазначені у статті 7 цього Кодексу, з міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу та інших законодавчих актів (ст.1) [11]. Правове регулювання діяльності митних представників в Україні здійснюється на основі Митного кодексу України та Цивільного кодексу України інших нормативно-правових актів, зокрема тих, що затверджені наказами Міністерства фінансів України.

Найбільш прийнятною серед науковців є класифікація, яка запропонована щодо суб'єктів митного права залежно від категорії «влада та підпорядкування». Такий поділ передбачає суб'єктів з державно-владними повноваженнями та суб'єктів не наділе-

них ними у митному праві [12, с. 58]. Серед останніх суб'єктів митного права виокремлюють митних посередників. Ця категорія суб'єктів відноситься до групи, які надають послуги, що пов'язані із переміщенням товарів через митний кордон [13, с. 13; 14, с. 98]. Зазначимо, що митні послуги – це діяльність митних органів, митних установ та організацій, а також суб'єктів господарювання, що спрямована на задоволення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів, що переміщують через митний кордон товари, предмети, транспортні засоби» [15, с. 101].

Митний представник – це особа, яка уповноважена іншою особою на виконання необхідних дій і митних формальностей, визначених законодавством України з питань митної справи, у рамках взаємовідносин такої іншої особи з митними органами (п.24-1 ст.4 МК України) [11]. Інститут митних представників можна поділити на два їх види на (1) пряме та (2) непряме (ч.2 ст. 11-1 МК України).

Стосовно об'єкту та предмету діяльності митних посередників. Потрібно відмітити, що в системі поділу права на категорії як приватного, так й публічного, митну справу доцільно розглядати як інструмент організації суспільного життя (діяльності), де визначена окрема правова межа. Вона має забезпечувати ефективну реалізацію прав приватних осіб за допомогою правових механізмів та інструментів публічного управління [16, с. 36]. При цьому інтереси митного органу носять публічний характер, а інтереси «митних представників» характеризуються як приватно-правові.

На думку В. Я. Настюка, митні є видом суспільних відносин, які за формою є індивідуально-визначеними зв'язками уповноважених осіб. До їх елементів входить така категорія як взаємодія осіб, що реалізують свої суб'єктивні права й виконують покладені на них юридичні обов'язки. Зазначені складові повинні реалізовуватись на підставі норм митного права [17, с. 97]. Тобто, об'єктом діяльності митних посередників є те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, (дії суб'єктів (митних посередників)) під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний

кордон України. Предмет діяльності митних посередників є товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон.

До митних посередників в Україні, згідно з Митним кодексом, належать митний брокер, утримувач митного складу, утримувач складу тимчасового зберігання, утримувач митного (вільного) складу та вантажного митного комплексу та ін. Ці суб'єкти допомагають власникам товарів у проведенні митних процедур та здійсненні митних формальностей та оформленні товарів та транспортних засобів [11]. Одним із складових митного представництва є митний брокер. У Кіотській конвенції вказується що експортери, імпортери та будь-які інші особи повинні мати право вибору, а саме: самостійно взаємодіяти з митною службою або залучити третю сторону, яка буде здійснювати взаємодію з митними органами від її імені [18]. Вкажімо, що митний брокер має у своєму складі «агентів з митного оформлення». Під дефініцією «агент з митного оформлення» законодавець визначає як фізичну особу – резидента, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення (ч.2 ст.418. МК України) [11].

МК України у гл. 59 має назву «Митна брокерська діяльність». У ст. 416 МК України визначається термін «митний брокер». Митний брокер – це підприємство, якому надано авторизацію на провадження митної брокерської діяльності та яке надає послуги митного представництва, а також послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, в інтересах іншої особи від її імені або від власного імені [11]. Зокрема, у Кіотській конвенції термін «митний брокер» визначається як «третьою стороною», тобто будь-яка особа, що безпосередньо взаємодіє з митною службою в інтересах або від імені іншої особи з питань увезення, вивезення, перевезення або зберігання товарів [18].

Приміром, Д.В. Приймаченко характеризує митного брокера як учасника митних відносин, який вступає у відносини з фіскальними органами з приводу переміщення товарів, предметів, транспортних засобів. До основних функцій митного брокера, зокрема відносить декларування [19, с. 803]. Отже, митним брокером є підприємство, що є резидентом, перебуває на обліку в митних органах згідно зі ст.455 МК України та включено до реєстру митних брокерів [20]. Категорія «підприємство» у МК України визначається як будь-яка юридична особа, а також фізична особа – підприємець (п.38 ст.4 МК України) [11]. Держмитслужба здійснює ведення Реєстру митних брокерів шляхом реалізації комплексу заходів, спрямованих на створення електронної бази даних, розроблення програмного забезпечення для її ведення, надання доступу до інформації та адміністрування цієї бази даних [20].

Правила провадження митної брокерської діяльності та порядок контролю за її провадженням врегульовано наказом Міністерства фінансів України від 27.09.2021 року за № 517 [20]. Митно-брокерська діяльність підлягає авторизації. Авторизація виходячи зі змісту ст. 12 МК України – це офіційне надання державою права на провадження відповідної діяльності за умови дотримання визначених законодавством критеріїв [11]. Авторизація на провадження митної брокерської діяльності надається підприємству, яке відповідає: (1) критерію, визначеному п. 1 ч. 3 ст. 12 МК України; (2) умовам, визначеним п. 2 і 4 ч. 4 ст. 14 МК України [11]. Авторизацію митному брокеру надає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику (ст. 417 МК України). Приміром, у приписах ч. 4 ст. 14 МК України визначено, що підприємство не повинно мати фактів притягнення до кримінальної відповідальності, що є однією з умов для отримання такого дозволу [11].

Для отримання сертифіката уповноваженого економічного оператора підприємство повинно відповідати таким умовам: 1) здійснення зовнішньоекономічної діяльності протягом не менше трьох років до дня звернення до митниці з заявою про надання статусу уповноваженого оператора еконо-

мічної діяльності; 2) відсутність на день звернення до митниці невиконаного зобов'язання із сплати митних платежів та пені; 3) відсутність на день звернення до митниці заборгованості відповідно до податкового законодавства; 4) відсутність протягом трьох років до дня звернення до митниці фактів притягнення посадових осіб підприємства до адміністративної відповідальності за порушення митних правил за статтями 472, 482-485 цього Кодексу; 5) наявність такої системи обліку товарів, яка дає змогу порівнювати документи і відомості, що надаються органам доходів і зборів при здійсненні митного контролю та митного оформлення, з документами і відомостями про провадження господарської діяльності; 6) відсутність на день звернення до митниці суми непогашеного грошового зобов'язання, визначеного за результатами документальної перевірки (ст.14 МК України)[11].

Для отримання дозволу на здійснення митної брокерської діяльності необхідно подати заяву в електронному вигляді через єдиний державний інформаційний веб-портал Державної митної служби України «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Після надання авторизації (дозволу) інформація про митних брокерів розміщується у відповідному Реєстрі митних брокерів на цьому ж порталі. До підстав відмови у авторизації митному брокеру можлива у двох випадках (1) заява оформлена із порушенням вимог та (2) складена не за встановленою формою або не містить даних, які обов'язково вносяться [20].

Функції митного посередництва полягають у представленні інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності перед митними органами, оформленні митної документації, здійсненні розрахунків за митні платежі, контролі за дотриманням митного законодавства та наданні консультаційних послуг щодо зовнішньоекономічної діяльності. Митні посередники, такі як митні брокери, діють на основі цивільно-правових договорів та мають ліцензію для здійснення своєї діяльності, що дозволяє їм декларувати товари від імені інших осіб. До функцій митного посередництва можна віднести також запобігання порушенням митного законодавства та форму-

вання належної митної культури в суспільстві, інтеграція в європейську та світову системи митного посередництва [21, с. 36].

Висновки. Інститут митного представництва забезпечує вчинення митним представником дій і митних формальностей, визначених законодавством України з питань митної справи в інтересах особи, яку він представляє. Для підтвердження своїх повноважень та виду представництва митному представнику необхідно надати митним органам документи, які підтверджують його повноваження (договір). Об'єктом діяльності митних посередників є те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, дії суб'єктів (митних посередників) під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Предметом їх діяльності є товари і транспортні засоби які переміщуються через митний кордон України в законний спосіб. При цьому інтереси митного органу носять публічний характер, а інтереси «митних представників» характеризуються як приватно-правові.

Концепція митного представництва в Україні базується на принципах, що відповідають стандартам Європейського Союзу, зокрема щодо спрощення митних процедур, митних формальностей, цифровізації митних процесів, забезпечення довіри та безпеки при переміщенні товарів через митний кордон, а також посилення співпраці між митними органами та бізнесом, що передбачає гармонізацію українського законодавства з європейським та впровадження сучасних підходів до митного оформлення товарів. В частині категорії «довіри» й «безпеки» при переміщенні товарів через митний кордон важливе значення має застосування програм авторизованих економічних операторів для компаній з високою репутацією, що дозволяє їм користуватися прискореними процедурами митного оформлення, як це передбачено європейським законодавством про безпеку та торгівлю. Посилення взаємодії митних органів з бізнесом на основі принципи «довіри» та «безпеки», є одним з ключових принципів європейської митної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27. 06.2014 р. № 984_011. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.
2. Єврокомісія відзначила прогрес України у модернізації митної сфери та рекомендувала надати митниці статус правоохоронного органу. Офіційний сайт Державної митної служби. URL: <https://customs.gov.ua>
3. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/ational%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
4. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>
5. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку Державної митної служби України URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_skhvaliv_strategichnii_plan_tsifrovizatsii_derzhmitsluzhbi-4448
6. Shevchuk O.M., Babaieva O.V., Nima A.O. Digitalization of customs procedures in post-war Ukraine as a priority direction for preventing corruption in the conditions of European integration. Legal Standards for Ensuring the Reconstruction of Post-War Ukraine Amidst Integration into the European Union: A Scientific Monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2024. С. 17– 44.
7. Мілімко Л. Правовий статус митного брокера (адміністративно-правовий та господарсько-правовий аспекти). *Copernicus. Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1, Issue 4. December. С. 85-93.
8. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22.08.2024 р. № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text>
9. Федотова І.О. Загальна характеристика правового статусу митного брокера в сучасному митному законодавстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С. 161-164.
10. Шевчук О.М., Церковна В.О. Шляхи вдосконалення законодавства з питань діяльності митних брокерів. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 63. С. 16-23.

11. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552.
12. Макаренко А. В., Приймаченко Д. В. Попередні рішення в сфері митної справи: моногр. Дніпро: Універст. митної спр. та фінанс., 2022. 173 с.
13. Кормич Б.А., Коваль Н.О. Митне право: навч. -метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2021. 132 с.
14. Зоріна О.Г. Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України: адміністративно-правовий вимір: моногр. [наук. ред. О. М. Шевчук]; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 224 с.
15. Бондаренко І.О. Організаційно-правові засади надання митних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2006. 212 с.
16. Сучасний стан та перспективи розвитку митних правовідносин в Україні: колективна моногр. / за заг. ред. Д.В. Приймаченка. Дніпро: Вид. дім «Гельветика», 2018. 272 с.
17. Настюк В. Я. Поняття і сутність митних правовідносин. *Проблеми законності*. 2006. № 80. С. 93 – 99.
18. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18.05.1973. URL.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643/
19. Приймаченко Д. В. Щодо діяльності митних посередників у процесі реалізації митних формальностей. *Форум права*. 2011. № 1. С. 802–807.
20. Правила провадження митної брокерської діяльності та порядок контролю за її провадженням: наказ Міністерства фінансів України від 27.09.2021 № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1673-21#Text>
21. Черкасова С. В. Розвиток митного посередництва в Україні. *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*. 2024. № 80. С. 35 – 41. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-80-04>

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025